

Opasnosti u planini

Sadržaj

Sadržaj.....	2
1. Prvi koraci	3
1.1. "Sloboda gora"	3
1.2. Briga o divljini	4
1.3. Znanje i veština	4
1.4. Fizička priprema.....	4
1.5. Mentalna priprema	5
1.6. Procena i iskustvo.....	6
1.7. Neka "Zlatna pravila"	6
2. Sigurnost u planini	7
2.1. Opasnosti.....	8
2.1.1. Objektivne opasnosti	9
2.1.2. Smanjenje rizika.....	12
2.1.3. Subjektivne opasnosti - planinar	13
2.1.4. Osvrti.....	16
2.2. Nesreće u planini.....	16
2.2.1. Nekoliko ozbiljnih poruka.....	18
3. Rukovođenje.....	18
3.1. "Jačina" grupe.....	19
3.1.1. Sposobnost pojedinaca	20
3.1.2. Brojnost grupe	20
3.1.3. Pozadinska podrška	21
3.1.4. Celovitost grupe	21
3.1.5. Upravljanje vremenom	22
3.2. Postati vođa	22

1. Prvi koraci

Planinarstvo je više od gledanja divnih predela, iskustva boravka u divljini, traženja i ispitivanja podzmenih oblika, penjanja. Planinarstvo je i izazov, opasnost i teskoba. Planinarstvo nije za svakoga. Oni koje pohode planinama mogu ih naći uzbuđujućim i neodoljivim, ali i frustrirajućim i, ponekad, čak smrtonosnim. Postoje kvalitete u planinarstvu kojima smo inspirisani i koji nas drže u ubeđenju da je aktivnost u planini više od razbibrige, više od traćenja slobodnog vremena, više od sporta, od takmičenja. Da li je to strast? Sigurno da, ponekad i više - opsesija - mentalna prinuda.

"Koja je to sila koja me je obuzela?" - pita se jedan čuveni planinar. "Nešto kompleksno i nedefinisano, čežnja i atrakcija nesigurnog i nepoznatog." Jedan drugi čuveni planinar, Britanac George Leigh Mallory, mnogo ranije je ponudio drugačije viđenje planinarske privlačnosti - "Šta dobijamo od te fatalne privlačnosti?" - pitao je - "tek potpuno i savršeno zadovoljstvo."

Udaljeni pogled na planine govori o avanturi, ali retko je to tek slutnja zadovoljstva i "muke" koja nas očekuje kada smo jednom pod i na njima. Ako želite da pohodite gorama, pripremite se na okruženje potpune prirode - ono koje ne mari za ljude, ono gde vladaju samo večne i moćne sile prirode. Tamo vas čekaju oluje, ali i nežni povetarac. Čeka vas trnovito žbunje ali i cveće u steni. Dosadni i insekti i cvrkut ptica. Sve zajedno - pomešano. Penjanje po planinama je vrlo mučan način za "ubijanje" slobodnog vremena, i svi koji to rade tačno znaju šta je veliki poljski alpinista Voytek Kurtyka mislio rekavši "Planinarenje je umetnost mučenja". Planinarenje se odvija u okruženju koje je potpuno neosetljivo i bezobzirno prema ljudskim potrebama, te je mali broj onih koji su spremni da plate cenu "maltretiranja" i neudobnosti za bogatu spiritulanu i fizičku nagradu koja sledi.

1.1. "Sloboda gora"

Sloboda gora je koncept kojim se kombinuje potpuno i jednostavno zadovoljstvo bivstvovanja u planinama sa veštinom, opremom i snagom potrebnim za pohod do proizvoljno izabranog mesta bez opasnosti i ugrožavanja nas samih, drugih koji su sa nama i oko nas, te okruženja u kome se nalazimo.

Ova knjiga i naše težnje su upravo okrenute prema konceptu slobode u gorama i slobode planina. Zato i objavljujemo informacije za planinare svih interesovanja i svih nivoa znanja i obučenosti, od početnika do naprednih. Ona predstavlja kombinaciju iskustava i znanja mnogih generacija planinara sa svih mesta na svetu. To ne znači da je ona bogom dana, niti da je biblija. Iako je saznanje na osnovu iskustava drugih vrlo vredno i potrebno, praksa i vaš odlazak u planine je jedini način da sami donesete svoje stavove, obrazujete sopstvena tumačenja, naučite svoje učitelje i, naravno, uživajte. Planine i planinarstvo, kao i sve oko toga definitivno nije uređeno znanje i nabrojivi skup podataka. Ne, oko planina učimo mi učite Vi. Postoji tek nekoliko principa koje ćete saznati. Sve drugo se menja - vaše znanje, vaš stav, tehnike, oprema, pa čak i sama planina.

1.2. Briga o divljini

Do sada smo govorili o planinama kao objektu našeg interesovanja, a sada postavimo stvari malo drugačije. Stavimo se u poziciju planina. Njihova lepota i divljina koja očarava je i njihov najveći protivnik jer nas privlači i zove. Planina nas trpi i jednom dodirnuti sa naše strane ona postaje manje divlja, manje nevinna - ukroćena. Samim tim ona postaje manje privlačna i tako smo sami sebi ograničili mogućnost uživanja. Iako je moć planina daleko veća od naše, ona nije neograničena. Moć divljine se koristi od strane ljudi sve više, sve nepažljivije, sve alarmantnije. Konzumirajte divljinu, ali je i pazite kako bi ona i dalje bila divljina. Kako bi vas i dalje oduševljavala i kako bi ste svoje oduševljanje mogli podeliti sa drugima i onima koji dolaze posle vas.

Iako se ponekad ponašamo drugačije, mi moramo shvatiti da smisao postojanja planina nije da bi se mi zabavljali. One nam ništa ne duguju i ne traže ništa od nas. Mnogi od iskusnih planinara koji su penjali najviše krovove sveta osećali su da sama planina ima "dušu", te da uspeh duguju nekom čudnom sporazumu sa planinom. U stvari, mnogi od njih su se po porvratku osećali kao da ime je planina baš tada "dala dozvolu" za penjanje i da ih je pazila i čuvala. Najmanje što svaki od nas može činiti kako bi se zahvalio za ovaj "sporazum", za "dozvolu", je da planinu iza sebe ostavi u istom stanju u kojoj ju je i našao. Nemojte ostavljati svoja obeležja, svoje znake. Potrudite se da niko za vama ne prepozna da ste bili na istom mestu. Srodite se sa mestima na kojima se nalazite. Proučite ih i uočite njihovu ranjivost. Tek tada se penjite, krećite, ponirite i boravite tako da se vaš uticaj ne oseti.

Privilegije koje uživamo u gorama imaju i svoje obaveze. Budite učtivi i pažljivi. Naučite da ponekad pokupite nečistoće i za drugima. Branite gore i divljinu kako bi one i dalje postojale. Budite njihova straža i kada niste na njima. Informišite se o štetnim ili potencijalno štetnim projektima i radovima koje urbanizacija i civilizacija donose na naše i vaše gore. Planine su nemušte ali vide i osećaju. Ne dozvolite da ih ugrožavaju oni koji ih ne vide, oni kojima one samo smetaju.

1.3. Znanje i veština

Kao deo naše dozvole za odlazak i boravak u planinama potrebno nam je znanje i veština da taj put i taj boravak budu sigurni - slično vizi i osiguranju.

Zbog nas samih, zbog svih koji su sa nama i zbog okruženja u kome smo mi učimo i saznavamo veštine, tehnike i opremu za logorovanja, bivakovanja, hodanja, penjanja, osiguravanja, orijentacije, izbora puta, sidrenja, spuštanja u podzemlje, spasavanja, i svega drugog što činimo u planinama.

Ovaj tekst možete shvatiti kao uputstvo i osnov za učenje.

1.4. Fizička priprema

Planinarstvo je vrlo zahtevna aktivnost, kako fizički tako i mentalno. Penjanje i jamarenje važe za posebno naporene, specijalno kako se penju ili osvajaju sve teži i teži detalji i objekti. U oba slučaja se svakodnevno postižu rezultati koji su do pre kratkog vremena bili nezamislivi. Mnogi koji se ozbiljno bave penjanjem uporno treniraju u posebnim vežbaonicama i na veštačkim

podlogama. U svetu alpinizma penje se sve više najviših vrhova bez kiseonika, najtežim smerima i u rekordnom vremenu.

Najveći broj nas, običnih planinara, penjača, alpinista i pećinara posmatra ove vrhunske rezultate sa strane uz divljenje i nauk. Nama nije neophodno da posvetimo svo vreme na svetu i cele živote planinarenju, ne bi li uživali i bavili se aktivnostima u planini. Mera naše kondicije određuje ciljeve koje postavljamo i stepen uživanja u njihovom ostvarenju.

Nivo kvaliteta raste ne samo kod vrhunskih planinara, već i kod rekreativaca. Dobra fizička kondicija je jedna od ključnih činilaca uspeha i može napraviti svu razliku između uživanja u određenoj aktivnosti i teškog mučenja i trpljenja u istoj. Možda još važnije od ovoga jeste da vaša muka i vaša nespremnost ugrožava i izlaže opasnosti celu ekipu sa kojom ste. Najmanja posledica je ako ste krivi za neuspeh.

Zapamtite da budete objektivni u proceni svojih moći, jer je jedna ekipa jaka koliko njen najslabiji član. Nemojte dozvoliti da budete balast svojoj ekipi.

Najveći broj planinara redovno trenira. Razne aerobne vežbe: trčanje, biciklizam, plivanje, lauf skijanje, trekning, i drugo, su potrebna i popularna vrsta treninga. Mnogi penjači rade u teretanama za sticanje snage i istežu se za dobijanje elastičnosti. Neki specifični treninzi koji podstiču fizički sklop za penjanje su možda najbolji za penjače, ali ne i za opšte planinarenje.

Zapamtite da je dobra fizička pripremljenost osnov za savladavanje svih napora u aktivnostima koje primenjujete u planini.

1.5. Mentalna priprema

Mentalni stav i profil je često taj koji pravi presudnu razliku između uspeha i neuspeha našeg pohoda. Onog trenutka kada smo fizički adekvatno pripremljeni "glava" je ta koja odlučuje da li ćemo učiniti taj pokret, prevazići tu krizu, popeti taj detalj ili ćemo se povući.

Moramo biti pozitivni, optimistični, realni i iskreni prema sebi. Naravno potrebno je biti uporan, strastven, odlučan i samouveren, ali je potrebno imati i osećaj za opasnost - strah.

Potrebno je, u stvari, naći dobru ravnotežu, dobar balans između "ja to mogu" stava, koji može predstavljati opasno precenjivanje sebe, i "čekaj malo" stava, koji predstavlja procenu opasnosti i realnu procenu sopstvene vrednosti.

Nemojte se obeshrabriti na početku. Ako ste preterano oprezan početnik tada će stav "čekaj malo" biti preovlađujući, ali ćete dodatnu samopouzdanje i hrabrost steći podrškom drugih koji su sa vama. Ako ste kao početnik previše "napaljeni", tada ćete stalno misliti "ja to mogu", ali će tu biti stariji koji vam neće dati da to probate. Sa "kilometražom" i sa "stažom" postaćete stariji i sami ćete biti u ulozi da ohrabrujete jedne a hladite druge.

Mnogi stari i uspešni planinari reći će vam da su najveći izazovi upravo oni mentalni. Odluke koje ćete doneti su te koje vas guraju napred ili vraćaju. Zato je jedna od najvećih istina o planinarstvu ona koja kaže da dok tražite slobodu planina Vi se nalazite suočeni, lice u lice, sa samim sobom, svojim strahom i svojom željom.

1.6. Procena i iskustvo

Knjige i predavanja iznose osnove tehnike i opreme i predlaže načine za učenje kroz praksu. Međutim, vaša mogućnost procene, koja je svakako najvažniji mentalni kvalitet u planini, razvija se iz vaše sopstvene sinteze znanja i stečenog iskustva.

Najveći broj veština koji su vam potrebni su one koje se mogu naučiti. To su one koje predstavljaju vašu sposobnost da se nosite sa uslovima okruženja, sa lošim vremenom, dugim hodom, gustim žbunjem, izrazitom eksponiranošću na steni, i slično.. To su sve stvari koje se uče i za koje postoji manje ili više jasan algoritam postupanja. Kako iskusimo ovakve situacije i spoznamo njihove osobine, mi postajemo bolji procenjivači i donosioci odluka. Sada imamo referencu i imamo mogućnost upoređivanja sa sledećom takvom situacijom. Znamo šta ćemo i gde ćemo.

Nove i promenljive situacije se, ipak, stalno pojavljuju. Njih nismo iskusili, nemamo prethodna znanja, nismo očekivali. Nismo u mogućnosti da damo automatski i siguran odgovor. Naša reakcija će biti ili intuitivna ili asocijativna. Opet nemamo odgovor šta je bolje. Ponekada, kada novonastala situacija zahteva momentalnu reakciju dobro je reagovati instinktivno - odmah, jer će vreme utrošeno za razmišljanje biti fatalno.

Ipak, takve su situacije dosta retke. Vi se morate naučiti da stvari uočavate, previdate i unapred razvijate scenarije i obezbeđujete rešenja. To je ono što će vam razviti mogućnost dobre procene i kasnije dobre odluke. Procenjuje se novonastala situacija i to sa aspekata opasnosti koje nosi i sa aspekta "kvaliteta" grupe sa kojom ste. Potom dolazi odluka o tome šta je činiti. Upravo u ovoj nesigurnosti i nepredvidivosti krije se najveći deo šarma i izazova u planinarenju - naravno tu je i najveći deo rizika i potencijala za nesreće.

1.7. Neka "Zlatna pravila"

Pre mnogo godina razvijen je na različitim mestima različit skup osnovnih pravila - uputstava za sigurno ponašanje ljudi u planinama. Ovaj skup uputstava baziran je na statistikama i analizama nesreća, te uočenim navikama iskusnih planinara. Ova uputstva su razvijena za alpiniste i penjače, ali sa manjim modifikacijama može služiti za svaku vrstu aktivnosti u planini. Na žalost, autori ovih uputstava nisu uzeli u obzir naš mentalitet (za koji autori misle da nije posebno bitan i toliko različit kod drugih), no verujemo da je ono što je dobro za druge mora biti dobro i za nas. Ova pravila nemojte smatrati nefleksibilnom doktrinom, ali ih se držite dok ne ustanovite nešto drugačije. Zapamtite da je dogodišnje iskustvo pokazalo da su dobra.

- Minimalan penjački navez ima tri člana, osim ako na penjačkoj lokaciji postoji dogovorena podrška. Na glečerima se preporučuje postojanje bar dva odvojena naveza. (U planini nisi sam)
- Navežite se na užu na svim eksponiranim mestima i prilikom penjanja na glečerima. Uvek usidrite osiguranje.
- Grupa mora ostati celovita. Slušajte vođu grupe ili poštujujte stav većine.
- Spoznajte granice svojih sposobnosti. Nikada ne napadajte smeri izvan vaših mogućnosti i veštine.
- Nikada ne dozvolite da prevelika želja potisne objektivnu procenu u izboru putanje ili o potrebi odustajanja.

- Sa vama stalno mora biti neophodna odeća, oprema i hrana.
- Osmislite i detaljno isplanirajte i organizujte svoju aktivnost u planini još dok ste kod kuće.
- Proverite opremu i krenite pripremljeni.
- Najavite svoju aktivnosti i ostavite plan aktivnosti i uputstva za potupak kod odgovornih.
- Stalno se pitajte "šta ako", uočavajte i razvijajte mentalne scenarije i pitajte starije, makar bili i dosasni.
- Podsetite se i napamet naučite kako reagovati u slučaju incidenta. Budi unapred i stalno pripremljen.
- Poštujte pravila i principe razumnog planinarstva koja su navedena u knjigama ili prema priznatim merilima.
- U svim prilikama i na svakom mestu se ponašajte na način koji prikazuje vašu ljubav prema planini.

Ova pravila nikako nisu formula kojom se korak po korak osvajaju vrhovi, već tek načelna uputstva kojima se obezbeđuje sigurno i razumno planinarenje, pećinarenje i penjanje. Svi planinari se ponekad usprotive postojanju pravila u aktivnostima čija je sama suština i privlačnost upravo u tome da nema formalnih pravila. Ipak, iskustvo nas uči da je mnogo teških nesreća moglo biti izbegnuto ili su bar posledice mogle biti ublažene da su se poštovala navedena uputstva. Ova su pravila izgrađena na pretpostavkama da svi planinari, pa i vi i mi, žele da imaju velike izgleda da sigurno i uspešno ostvare svoj cilj, čak i u situacijama koje su pune opasnosti i sumnje, te da imaju mogućnost greške i siguran izlaz iz situacija kada je njihova procena bila pogrešna.

Iskusni planinari često modifikuju ova pravila, drže se svog skupa proverenih pravila, ili biraju sopstvene postupke koji su kombinacija razumevanja opasnosti, uočavanja istih i veštine kojima se one kontrolišu. Ova pravila se posebno preporučuju početnicima koji još nemaju iskustvo za izgradnju svog skupa pravila.

Ako naučimo da pohodimo i boravimo u planinama sigurno i vešto, kada svoje telo i duh uskladimo sa divljinom, bićemo u mogućnosti da razumemo i prihvatimo doživotnu pozivnicu koju nam je uputio i preneo John Muir pre mnogo godina: "Penjite se po planinama, osvajajte vrhove" - rekao je - "i saznajte njihove dobre novosti. Mir prirode i divljine osvetliće vas i prodrati kroz vas, kao što sunčeva svetlost prodire kroz krošnje drveća. Vetrovi će vam udahnuti svoju svežinu, oluje će vam podariti svoju energiju, a vaše brige će sa vas otpasti kao jesenje lišće u vašoj gori."

2. Sigurnost u planini

Planinarstvo, i sve u vezi planinarstva, je sport sa kontrolisanim rizikom. Planinari, alpinisti, penjači, speleolozi, i svi drugi koji pohode i borave u planinama suočeni su sa mnogim rizicima i opasnostima, koji su uzrokovani što prirodom i planinom, što sopstvenim greškama. Opasnosti u planini su, slično opasnostima u bilo kom drugom okruženju, u najvećoj meri predvidive, te je najbolje nositi se sa njima dobrom procenom, poznavanjem i veštinom. Po ko zna koji put govorimo o svesti, odnosno o tome da čovek bude svestan svog okruženja - planine, da je poštuje, uvažava i u svakom trenutku zna šta je i koliko opasno. Upravo u tom smislu govorimo o

kontrolisanom riziku kod planinarstva u bilo kojoj formi. Na vama je da ga prihvatite ili batalite celu stvar.

Neupućenima će spisak opasnosti u planini ličiti na popis i zabeleške o katastrofama. Kada se budu uputili u opasnosti, spoznali njihove uzroke i posledice, saznali kako ih predvideti, kako zaobići, kako izbeći, kako prevazići, šta činiti. tada će kontrolisati sopstvenu sigurnost. Jasno je, govori se o više različitih aspekata kontrole sigurnosti:

Preventiva - "bolje sprečiti nego lečiti" - opasnosti predvidite unapred (kratkoročno ili dugoročno) i klonite ih se. Tako nemate potrebu za nošenjem sa opasnošću i rešavanjem problema koji je posledično prate. **Reakcija** - "lečenje u slučaju potrebe" - suočeni ste sa neposrednom opasnošću ili ste pogođeni njome. Mora se znati prava reakcija, pravi lek koji će ukloniti ili minimizirati dejstvo posledica. **Organizacija i vođstvo** - ovo je, možda, najviši nivo u kontroli sigurnosti. Razviti sposobnosti za organizovanje i vođenje grupe znači obezbediti sigurnost cele grupe - preventivno i reaktivno raditi na nivou cele grupe, ne samo pojedinca. Od organizacije i vođstva zavisi kako sigurnost, tako i udobnost i uspeh cele grupe.

Stav o opasnostima oko nas nije dogmatski stav. U stvari, opasnost i rizik su deo lepote, deo čarolije, deo okruženja sa kojim se suočavamo. Dok god su opasnosti potencijalne (oko nas a ne "na" nama"), i dok god smo ih potpuno svesni, one su onaj deo "priče", koji oplemenjuje. Sada su pitanja: Šta činiti da bismo ih bili svesni? Šta činiti da bismo iz zadržali potencijalnim (da bismo se od njih zaštitili)? I konačno, ako se potencijalna opasnost dogodi, ako se ovaplođi, onda se pitamo: Šta činiti da bismo sanirali posledice? Odgovor na prvo pitanje uslovno je: "Obuka i učenje". Na drugo: "Preventiva i tehnika". Odgovor na treće pitanje je "Pomoć i spasavanje".

Obuka, trening i praksa u svim planinarskim disciplinama insistiraju na principima i tehnikama koje obezbeđuju sigurnost. Ipak, kada se incident dogodi, kada se neko povredi, onemoća ili razboli, to će se, najverovatnije dogoditi usled niza uzročno posledično vezanih grešaka. Konačno, greške se dešavaju, i nesreće se dešavaju. I to je deo ambijenta koji smo izabrali.

Na kraju, u sve što radimo u planini mora biti uračunat rizik i sigurnosni mehanizmi za nas same, svih koji su sa nama, onima koji su oko nas i za okruženje u kome se nalazimo.

2.1. Opasnosti

Planinari se prilikom pohoda, penjanja i boravka u planinama suočavaju sa dve osnovne grupe opasnosti: opasnosti planinskog okruženja - objektivne opasnosti, i opasnosti kojima je sam uzrok - subjektivne opasnosti. Ovu podelu shvatite uslovno, jer šta znače objektivne opasnosti: oluje, hladnoća, visina, mrak, lavine, životinje, biljke, sunce, ako vi niste izloženi njima. Sve to jeste opasno, ali samo ako niste predvideli, niste izbegli, niste reagovali. Ništa od toga nije opasno za vas ako čujete o tome na vestima ili posmatrate na bezbednoj udaljenosti. Ipak, uzrok ovih opasnosti je planina, priroda, i zato ih zovemo objektivnim opasnostima - opasnostima okruženja. U skladu sa prethodnim razmatranjem možemo reći da su to u stvari potencijalne opasnosti okruženja.

Opasnosti čiji je uzrok sam planinar zovu se subjektivnim. One su mnogo manje predvidive, manje merljive. Grubo govoreći, one uključuju stanje, veštinu (obučenosť), znanje i mogućnosť procene svakog od planinara. U stvari, čovek je taj faktor, koji se sopstvenim delovanjem može

izložiti dejstvu potencijalnih opasnosti okruženja. Planinar je taj činilac koji objedinjuje uzroke opasnosti i koji je predmet posledica.

2.1.1. Objektivne opasnosti

Potencijalne opasnosti okruženja su prirodni procesi i dešavanja u planini, koji mogu, sami ili u kombinaciji sa drugim činiocima, biti opasni za ljude zahvaćene njima. Dakle, prirodni procesi se dešavaju bez obzira da li uključuju ljude ili ne, bez obzira da li su uzrokovani ljudima na bilo koji način. Mrak, hladnoća, vetar, grmljavina, oluja, mećava, padavine, lavine, strehe, visina, padanje kamenja, glečerske pukotine, sunce, životinje, biljke itd., su snažne i moćne prirodne pojave ili sastavni deo okruženja, odnosno stanje okruženja koje vrlo lako može ugroziti čoveka izloženog njima. Ove, objektivne opasnosti su večno prisutne i promenljive.

Prirodnim silama i stanjima ne možemo upravljati, ali ih možemo biti svesni, prepoznavati ih i izbegavati ili minimizirati mogućnost da postanemo predmet njihovog dejstva, i konačno umeti da saniramo posledice njihovog dejstva.

Cela ova knjiga obiluje detaljnim informacijama i podacima o tome kako se nositi sa potencijalnim opasnostima u raznim fazama boravka i raznorodnih aktivnosti u planini. Logično je da se o potencijalnim opasnostima okruženja govori na mestima na kojima se govori o određenim aktivnostima koje nas manje ili više izlažu njima. Na tim mestima nalazite metode kojima se nosite sa raznim opasnostima, počev od neprijatne izloženosti visini na eksponiranoj steni, preko krušljive stene, lavina, ledničkih pukotina, strmog leda, i mnogo čega drugog. Na tim mestima se nalaze i saveti za prepoznavanje i izbegavanje nevremena, opasnih reljefnih detalja, opasne flore i faune i mnoge druge potencijalne opasnosti okruženja.

2.1.1.1. Opasnosti od reljefnih detalja:

Nije teško prepoznati opasnosti od reljefa. Odmah se uoče strme litice, krušljivo stenje, sipari, odseci, ponori. Reljef se relativno sporo menja i zato ga je lako spoznati i uočiti, a potom i zaobići. Spoznaja se vrši u nekoliko koraka. Prvo kod kuće, preko karti i razgovora sa onima koji poznaju teren, a zatim sagledavanjem na terenu. U opasnosti od reljefnih detalja ubrajamo:

- **Eksponiranost** - uključuje neprijatnost, poremećaj ravnoteže i strah, koji mogu dovesti do uzbuđenosti i neracionalnog ponašanja i pada. Izbegavajte stajanje na ivicama. Ne gledajte gore i dole već pravo. Koncentrišite se i nosite se sa strahom. Osigurajte se i osigurajte druge. Upozorite druge. Ne bacajte kamenje. Ako osiguravate sa eksponiranog štanda, tada morate proceniti sve slučajeve, sve pravce dejstva sila, sve alternative i moguće otkaze, te postaviti takvo sidrište i pozicionirati se tako da možete sigurno reagovati i apsorbovati bilo kakav trzaj i pad.
- **Okliznuće i odron kamena** (pećinskog oblika) - odnosi se na klizave i krušljive površine po kojima se krećete. Krušljiva stena se lako uoči. Po njoj se ne ide. Ako oborite kamen vičite. Budite spremni. Trava, mahovina ili lišajevi na steni su vrlo klizavi - posebno ako su vlažni. Oprez. Zaobidite.
- **Pad kamena** - kamenje pada samo od sebe usled vlage, leda i prskanja. Češće je da se kamen obori prilikom kretanja užeta ili nepažljivog gaženja. Kamen retko ruše životinje. Pazite kako prelazite sipare i pazite da iznad vas nema planinara. U jamama je potreban

poseban oprez. Ko sruši kamen dere se. Imajte šlem i tražite zaklon. Penjite samo rano ujutru dok nema sunca.

- **Velika visina** - odnosi se na problem sa visinskom bolešću. 2.1.1.2. Opasnosti od vremenskih prilika:

Vremenske prilike su brzo izmenljive, te je problem uvida u stanje teži. Potrebno je predviđati i pouzdati se u prognoze. Ako lošeg vremena postanemo svesni kada je ono nastupilo, tada smo mu izloženi. Tada je kasno. To je manje ili više opasno, u svakom slučaju je smetnja. Vremenske prilike (ili neprilike) odnose se na:

- **Padavine** - dramatično menjaju uslove boravka i penjanja, te iako nas ne ugrožavaju direktno (bar ne više od obične neprijatnosti), značajno povećavaju rizik u penjanju, traženju puta, bivakovanju.
- **Vetar** će komplikovati manipulaciju užetom, čujnost partnera, možda i ravnotežu.
- **Magla i noć** - lišavaju nas bitnog čula - vida.
- **Mećava ili hladnoća** - može životno ugroziti.
- **Toplota ili jako sunce** - mogu dovesti do premora, dehidracije ili opekotina.
- **Grom** - iako retko opasan, svakako predstavlja razlog za brigu.

Zato je potrebno predvideti vremenske uslove za period koji nam treba. I tu postoje rešenja. Postoje sinoptičke službe, zovite. Imate satelitske snimke frontova polja niskog pritiska (ciklona) i polja visokog pritiska (anticiklona). Imate planinare sa dugim iskustvom na odabranom lokalitetu. Imate lokalno stanovništvo. Konačno, imate znake dobrog i lošeg vremena, koje uočavate, kao i način njihove procene i tumačenja koje primenjujete u cilju dobijanja zaokružene informacije o vremenu koje predstoji. Ako vas neka vremenska neprilika zahvati vi morate znati kako se zaštititi, kako reagovati, kako uskladiti svoj cilj sa novonastalom situacijom. Za to vam je na raspolaganju oprema, iskustvo, tehnika i zdrava pamet.

2.1.1.3. Snežne opasnosti:

Ovo je posebna kategorija opasnosti koja se vezuje za snežno okruženje u kome se nalazite. Odvojeno je kao posebno jer opasnosti uvek predstavljaju kombinaciju reljefa i vremenskih prilika. Tipične opasnosti o kojima se govori su:

Pucanje lavine - sigurno najveća opasnost u planini i najčešći uzrok nesreća. Ima puno znakova prepoznavanja lavinoznog terena. Odlučujući su reljef terena, kvalitet snega i raniji i trenutni vremenski uslovi. Ispupčeni i akumulativni oblici su opasni. Nagibi između 30 i 50 stepeni. Struktura tla pod snegom. Tragovi ranijih lavina. Debljina snega. Kompaktnost snega. Pršićasta lavina guši a teška lavina melje. Izbegavajte sve što liči na lavinozan teren. Ako morate, idite ranim jutrom - pre sunca. Jedan po jedan. Razvezani. Ako mora osiguranje, onda sa štanda. Ide se pravo na gore. Uočavajte zaklone. Ako se seče, onda pri vrhu. Otkopčajte sve što imate, oslobodite ruke i pripremite lavinsko užje. Podesite lavinske tragače. Svi za istim koracima. Svi gledaju - ako pukne viču. Koga zahvati pliva u stranu i na gore. Baca sve redom sa sebe. Zaklanja usta i nos. Dok se lavina kreće traje borba. Guraj sneg da oslobodiš vazdušni džep. Kada stane - stani. Smiri se. Štedi vazduh i snagu. Ne galami. Spasavanje odmah. Svi gledaju gde je lavina zahvatila čoveka, gde je nestao pod snegom i gde se ta masa snega zaustavila. To je linija traženja. Postavite jednog javljača neke druge lavine. Izaberite vođu. Potražite predmete. Ne pravite suviše tragove. Linija i disciplina. Sve o lavinama nalazi se u odvojenom poglavlju.

Snežne strehe - usled vetra na grebenima. Opasno je propadanje. Postoje razne jezive slike tragova preko strehe. Kada se nalazite na grebenu koji niste videli sa svih strana držite se nisko ispod njega. Obuzdajte želju da vidite preko. Sve što treba videćete sa cilja unazad.

Glečerske pukotine - javljaju se u glečerima - rekama leda koje se sporo kreću, lome u pucaju. Opasno je upadanje u pukotine pokrivene snegom. Pazite na talase. Obavezno navezivanje. Mora se poznavati tehnika kretanja, padanja, zaustavljanja pada i spasavanja.

2.1.1.4. Opasnosti od biljnog i životinjskog sveta:

Navođenje ovih opasnosti, često, sa manje ili više prava, izaziva podsmeh. Opasnosti od bilja i životinja su ili tek neprijatnosti, ili su vrlo retke. Problem je što se određene opasnosti potcenjuju, dok se druge precenjuju. Opasnosti o kojima se govori su:

Ujedine i povređivanje - ovde je posebno izražena razlika u gledanju: Na primer, urođena odvratnost i strah prema zmijama čini da se ujed zmijske smatra velikom opasnošću. To nije tako. Čak i krajevi gde vrlo obilno rađaju vrlo otrovne zmijske, na primer Hercegovina, imaju sasvim beznačajan procenat smrtnih slučajeva kao posledicu zmijskog ujeda. Međutim, mnogo je veća smrtnost od davanja seruma protiv otrova zmijske. U načelu, neprijatni su ubodi insekata i škorpija. O tome, ipak, ne možemo ozbiljno govoriti kao o opasnostima - to je pre jedna kategorija problema u prirodi. Postoje i razne druge životinje koje nas okružuju u prirodi i planini. Neke su na tradicionalno zlom glasu - više vukovi - manje medvedi. Naša praksa ne poznaje slučaj planinarske nesreće uzrokovane napadom vukova ili medveda, pojedinačno ili čoporativno, na goloruke planinare, alpiniste, penjače, speleologe. Uslovno opasnom životinjom može se smatrati divlja svinja.

Šteta - Ovo je isto vrsta neprijatnosti, retko opasnost. Možda vredi napomenuti neprijatnost koju izaziva divlja svinja kada zađe u planinarski logor. Ona ume da razvali i izriška dosta toga. Tu su, naravno, i miševi i puhovi koji vole da krađu hranu od planinara.

Spoljašnja i unutrašnja trovanja - Kada su u pitanju biljke, onda se govori o dve kategorije problema, biljke žarulje - tek neprijatnost, i otrovne biljke. Prva kategorija je sasvim bezazlena, otprilike koliko i ubod insekata - malo manje. Druga kategorija je nešto ozbiljnija, a može biti i smrtonosna. Naravno to se odnosi na bilje, posebno gljive, koje se beru, pripremaju i jedu. Savet je kratak, nemojte jesti nikakv plod prirode ako niste sasvim sigurni šta je.

2.1.1.5. Opasnosti od vode:

U vezi sa prethodnim, može se govoriti o vodi kao prirodnoj opasnosti !?! Da, ali ako pijete nečistu vodu. U našim krajevima ovaj problem nije izražen. Naše gore su relativno čiste. Planinski potoci su najčešće pitki. To nije slučaj na nekim drugim mestima. Savet: ponesite filtere i prešišače za vodu i koristite ih.

2.1.1.6. Opasnosti od drugih ljudi:

Posebnu kategoriju potencijalnih problema okruženja vezujemo za druge ljude u njemu. To mogu biti domoroci ili drugi planinari, ili lovci, ili službenici šumskih gazdinstava, nacionalnih parkova, ili neki sasvim drugi ljudi i turisti. Potencijalni problemi su raznorodni.

U nekim našim krajevima poslovična je sumnjičavost lokalnog življa. Dobra je tradicija da se sa lokalnim življem komunicira, upozna, porazgovara, zdravi. Uvek se valja raspitati za ovo ili ono (zdravlje, vreme, tipičnosti kraja, druge grupe.), valja ponuditi pomoć, možda pokloniti neku sitnicu (supu, kafu, cigarete, čokoladicu.). U svakom slučaju potrebno je razviti pozitivan odnos, steći poverenje, umereno prihvatiti gostoprimstvo i ugostiti po potrebi. Ista je ili slična situacija sa nekim drugim ljudima u okruženju. Nećemo ulaziti u nabranjanja mogućih međuljudskih odnosa, kao ni u tehnike odnosa sa javnošću. Razvijajte pozitivne odnose čak i kada vam se to ne mili. Sa svoje strane učinite sve da slučajan susret ostane prijatan, odnosno da boravak u okruženju drugih ljudi bude tolerantan. Čuvajte se krađe, svađa, tuča.

Druga kategorija problema je vezana za administrativne zabrane koje mogu ugroziti vaš plan istraživanja podzemlja ili kretanje u nacionalnom parku ili korišćenje nekih staza.

Odvratnost, iako ne direktnu opasnost, predstavlja đubre koje drugi planinari ostavljaju za sobom i tome ugrožavaju mogućnost vašeg boravka na istom terenu. Taj se problem dramatičnije kada neko ruiniira ionako ograničeno mesto i resurse za bivakovanje koje imate u pećini ili steni.

Čest problem predstavlja kamenje koje vam na glavu obrušava neko od vaših ili drugi planinara ili pećinara. Ovo zahteva posebne mere opreza.

2.1.2. Smanjenje rizika

Za izbegavanje rizika od potencijalnih opasnosti okruženja morate biti svesni opasnosti, prepoznati je, znati kako se izbegava i kako se nosi sa njom. To važi za sve: reljef, vremenske uslove, sneg, bilje i životinje, vodu i druge ljude. Naučite koje su potencijalne opasnosti, uočite ih, izbegnite ih ako je moguće, znajte i primenite pravu tehniku za prelaženje takvih detalja, znajte kako da sanirate posledice ako ste lično pogođeni ili ako je pogođen neko drugi.

Jedna od ključnih stvari koju morate posedovati pri odlasku u planine je pozitivan mentalni stav i pripremljenost. Pozitivan mentalni stav se odnosi na pribranost, zdrav razum i samouverenost. Ovo se ističe kao apsolutan prioritet za odnos pojedinca prema svom okruženju. Iznenađujuće je koliko ukupnoj sposobnosti čoveka u suočavanju i rešavanju problema u planini doprinosi njegova mentalna moć, još jednom: pribranost, zdrav razum i samouverenost. Sa ovakvim stavom planinar će ne samo preživeti, već pomoći drugima da prežive i naći najbolje rešenje u bilo kakvom škripcu.

Pripremljenost se odnosi kako na svest o postojanju opasnosti, tako i na posedovanje sve potrebne opreme, odeće, hrane. Svaki boravak u planinama može iznedriti neočekivane opasnosti, potrebu za zaklonom - bivakom. Sva zaštitna oprema, osnovna spasilačka oprema, prva pomoć i drugo neće vam biti ni od kakve koristi ako u datom trenutku nije tu, sa vama. Kada govorimo o pripremljenosti, mislimo i na mentalnu pripremljenost. To znači da vas nikakav scenario ne sme iznenaditi. U svojoj glavi, u svim prilikama, razvijajte "filmove" o mogućim događajima. Pretpostavite događaj, kako ćete reagovati? Razvijajte i uvežbavajte scenario po svim događajima, u svim detaljima, u svim varijantama. Rezultat je vaša mentalna pripremljenost na svaku eventualnost, a time i samouverenost.

Zapamtite da šta god da činite u planini to morate raditi planski, nakon dobrog razmišljanja i analiziranja. Morate znati da drugo rešenje - alternativa, uvek postoji. Vi uvek imate cilj. Plan je

način ostvarenja tog cilja. Imajte uvek bar dva plana - A i B. Može postojati i C i D. Svaki od njih vodi vas do cilja. Imajte uvek i odstupnicu za slučaj povlačenja po pokušaju. Na kraju, ne libite se ni od kompletnog odustajanja, pre bilo kakvog pokušaja, ako sve pođe kako ne treba.

Konačno, sveopšta svest i poznavanje opasnosti ne može se steći čitanjem knjige. Opšte je prihvaćen stav da je najbolji učitelj upravo iskustvo. Jednu vrstu iskustva steknite tako što proučavate iskustva drugih. Zatim, izvolite u planine, prvo vođeni, a zatim kao vođe.

2.1.3. Subjektivne opasnosti - planinar

Nesreće uzrokovane greškama čoveka su najčešće, pogotovo u kombinaciji sa opasnostima okruženja. U stvari, tragični scenario je najčešće takav da čovek u nedostatku znanja, iskustva, veštine ili dobre procene načini grešku koja aktivira neku od potencijalnih opasnosti okruženja. Planinar koji na turu nije poneo bivak vreću ili dodatnu odeću ne bi se pothladio da nije bilo tog užasnog i iznenadnog talasa hladnoće. Ako vam se više sviđa, stvari se mogu postaviti i obrnuto: Hladni talas ne bi izazvao nikakvih problema da se nekim slučajem nije ukrstio sa putem našeg planinara bez bivak vreće i tople odeće. Da li se razumemo?

Svi prirodni procesi, stanja i pojave su stalno prisutni, sastavni deo okruženja i najčešće potpuno bezopasni za čoveka ukoliko on nije na pogrešnom mestu u pogrešno vreme. Na takvom mestu, u takvom trenutku potrebna je samo mala ljudska nepažnja, banalna greška, i posledice su fatalne. To su subjektivne opasnosti. Moramo shvatiti da su planine predmet divljenja i obožavanja upravo zbog svih tih stanja, procesa, pojava. Tako su napravljene, to su one, zato su takve, to je naše okruženje, tu nema mesta za iznenađenja. Ako ih ne poznajemo, ne poštujemo, ne razumemo ili ne prihvatamo u svakom izdanju, onda je možda bolje da ih gledamo na filmovima, razglednicama i, eventualno, sa prozora na udobnom rastojanju.

Padina, sneg i vremenski uslovi su takvi da će lavina sama od sebe pući sutra, ali je planinar, nimalo ne poznajući strukturu snega i zakonitosti, napravio pogrešan potez i izazvao je sada. Kamen, razlokani i oslabljeni prirodnim procesom, zreo je da padne sam od sebe, sa sledećom kišom, ali ga je planinar, ne proverivši, opteretio, i on je odleteo baš sada. To su subjektivni faktori koji dovode određenog planinara u određenu opasnost u baš tom trenutku. Takve, i mnoge druge, više ili manje, kompleksne situacije su u samom korenu bezmalo svih incidenata u planinama.

Planinari su u poziciji da ne mogu uticati na potencijalne opasnosti okruženja, ali itekako mogu kontrolisati subjektivne činioce - svoje postupke, tako da smanje rizik. Ovi subjektivni činioći utiču na apsolutno sve radnje, sve faze boravka i aktivnosti u planinama. Počev od postavljanja cilja, planiranja, izbora putanje kretanja, opreme, znanja, veštine, iskustva, stanja kondicije, i naravno, penjačke tehnike. U konačnoj analizi, sve se svodi na tri osnovna činioća: znanje i iskustvo, veštinu, mogućnost dobre procene.

2.1.3.1. Znanje i iskustvo

Početak koji ne zna ništa o planinarstvu počinje da uči kroz knjige, brošure, časopise, planinarske kurseve, pitajući druge planinare i konačno, odlaskom u planine. Na početku, on neće ni znati da ne zna, on neće poznavati planinu, neće razumeti ništa oko nje: početak može gledati pravo u lavinoznu padinu kako se zagreva na suncu, a da mu pri tome lavina uopšte ne pada na

pamet, te da se živ zgrane kada grupa u kojoj je počne da se dogovara šta dalje. Međutim kako uče, kako pažljivo analiziraju rad drugih, kako pitaju razna pitanja, kako stiču iskustvo i pronalaze odgovore, početnici počinju da upoznaju planinu - njenu narav.

Jedan početnik neće baš mnogo naučiti prostim praćenjem drugih. On mora paziti, uočavati, pitati, analizirati (šta, zašto, kako, kada, gde, kuda, šta ako.). Ako se stalno, nekritički oslanja na odluke drugih njegov će se dan u planini završiti sa isto iskustva i znanja sa koliko je i počeo. To je veliki gubitak - to je nešto što ni najiskusniji sebi ne mogu priuštiti. Zapamtite još nešto, planinar bez znanja je opasan ne samo po sebe već i po druge. U trenucima urgentnosti, neposredne opasnosti ili ugroženosti, planinarskoj grupi je potreban svaki član, svaka ruka, prst. To je zaista najgori mogući trenutak za otkrivanje sopstvenog neznanja i bespomoćnosti.

Svako od nas ne sme ispustiti iz vida da je znanje i iskustvo tek jedan činilac mentalnog profila, tek jedan činilac sigurnosti. On je potreban, ali ne i dovoljan za samouverenje, pripremljenost i pozitivan mentalni stav uopšte. Ako ste naoružani samo znanjem i iskustvom možda će vas partneri, šaljivo ili podrugljivo, promovisati u "savetnika" planinarske grupe ili u "moralni mač" iste.

2.1.3.2. Veština i tehnika

Vrlo veliki broj planinara ima potrebnu veštinu i tehniku. Ipak, neki su veštiji od drugih. Međutim, poređenje veštine jednog terenca u odnosu na drugog nije tako važno.

Poenta je, i najvažnija stvar, da veština jednog čoveka bude usklađena i primerena za izazov u kom je. Kada imate ovu usklađenost dobijate siguran i izazovan radni dan, dobijate zadovoljstvo uspehom ili motiv za novi pokušaj. Ukratko, dobro se osećate. Ako ove usklađenosti nema to je najbolji preduslov za neuspeh, nezadovoljstvo i izlaganje opasnosti.

Imajte na umu da se ova usklađenost sopstvene veštine sa zahtevom i izazovom stene, leda, vrha ili podzemlja vidi u oba smera. Sa jedne strane stoje oni koji precenjuju sebe, tako da napadaju preteške stvari, guraju se preko granica moći i izdržljivosti, preuzimaju nepotrebne rizike. To mogu biti odlični penjači koji pokušavaju da ispenju najteže smeri, da napreduju, ili sasvim prosečni penjači koji pokušavaju na prosečnim smerima, ali u oba slučaja preteškim za jedne ili za druge. Slično se odnosi na one koji izvrsno penju otvorenu vertikalnu stenu (zid), ali se sada upuste u težak dilfer - pukotinu, kamin.

Važi i obrnuto. Penjač koji potcenjuje sebe odabraće smer koja je laka, previše laka, tako da mu je dosadna, tako da nema izazova. Kada to shvati, on će prestati da bude oprezan, žuriće, nepažljivo će pokušavati nove i drugačije varijante, isprobavaće prečice. Od početnog potcenjivanja sebe dolazi do potcenjivanja stene, biva neoprezan, nezadovoljan i sklon žurbi i grešakama. To je ipak ređe.

Za podizanje nivoa veštine i tehnike penjanja potrebna je vežba, vežba i još vežbe. Vežbajte u okruženju koje prašta greške. Pokušajte prvo sa vežbalištem. Tamo vežbate neke teške zahvate i pokrete u penjanju ili napredovanju druge vrste. Postepeno osvajate nove veštine i tehnike. Dok potpuno ne ovladate njima primenjujte one stare, dobre, naučene i automatizovane. Jedinostveni je zaključak da sigurnosti doprinosi samo opšta kompetencija, nastala kao kombinacija nečije veštine, usavršavanja i ovladavanja novim tehnikama i novom opremom, stalnom željom i odlučnošću za učenjem, te predanog i upornog vežbanja svih tehnika i veština do perfekcije.

Nemojte biti u zabludi da je veština sve što vam je potrebno. To je samo imanje zanata. U prenesenom smislu, vi ste zanatlija u planini, na smeri, u pećini. To jeste potrebno, ali ne i dovoljno. Postoji puno penjača - sportskih penjača, koji će sa lakoćom ispenjati određeni detalj, ali tek kada se pod njim nađe. Isti taj penjač će možda imati neverovatnih problema u pokušaju da stigne do tog mesta ili boravi na njemu. U kombinaciji sa znanjem i iskustvom, to je već mnogo bolje. Skoro svi elementi su tu. Svesni ste okruženja, razumete procese i principe, imate potrebnu veštinu i tehniku za penjanje, kretanje, savladavanje problema - imate dobro osnova za samouverenje. Ukratko, sada uglavnom znate šta treba (kao savetnik), ali znate i kako, odnosno imate mogućnost i sredstva za uraditi to što treba.

2.1.3.3. Mogućnost procene

Dobra procena može biti najjači saveznik čoveka u mnogim uslovima planine. Mogućnost dobre procene je sposobnost da se primeni znanje, iskustvo i veština koji se poseduju u cilju donošenja trezvene i racionalne odluke. Vaša sposobnost dobre procene i dobre odluke će rasti sa povećavanjem vašeg znanja (učanjem) i sa obogaćivanjem iskustva (odlasci u planine, smeri, led, podzemlje). Posmatrajte rad starijih i iskusnijih, vaših vođa. Uočavajte koje procene, koje odluke oni donose, kada i zašto. Naučite da prepoznajete donete procene i odluke, pitajte se zašto je baš takva, pokušajte da sagledate posledice drugačije odluke, drugačije procene.

Čak i najbolji gortšaci se neće sasvim složiti oko toga šta je sve potrebno da bi se dobro procenilo i donela dobra odluka. U stvari, put od procene do odluke nije sasvim linearan. Po jednoj proceni mogu se doneti različite odluke. Neki imaju konzervativan stav oko prioriteta bezbednosti, tako da će na osnovu procenjene opasnosti doneti odluku o povlačenju ili odustajanju. Drugi će napraviti sasvim istu procenu situacije, ali će prihvatiti rizik i odlučiti o nastavku. Procena je u oba slučaja ista - dobra, ali se razlikuju prioriteti kod donosioca odluke. Jednom je apsolutni prioritet sigurnost, bez kompromisa. Drugi traži kompromis između sigurnosti i uspeha. Na žalost, i jedan i drugi neće govoriti o svojim pogledima na izazov, već će prvi ustanoviti da je drugi loše procenio (iako im je procena istovetna), ne da je kompromisno odlučio.

Razlikujte procenu od odluke. Procenjuju se uslovi rada, i procenjuje se stanje i sposobnost radne grupe. Konačna procena je ona o meri rizika za nastavak na ovaj ili onaj način. Odlučuje se o tome kako dalje, a na osnovu izvršene procene i prioriteta donosioca odluke. Svako ima sopstvenu definiciju prihvatljive mere rizika, svoj prioritet kod penjanja. Zbog toga je o tome potrebno upoznati i diskutovati sa drugim članovima grupe pre odlučujuće situacije.

Početni korak za uspostavljanje dobre procene i donošenje dobre odluke je ustanoviti nivo prihvatljivog rizika i proceniti sopstvene mogućnosti i zahteve (izazov) odabranog okruženja tako da budu usaglašeni. Česti oblik loše procene je potcenjivanje veštine potrebne za savladavanje nekog izazova, bez obzira da li je u pitanju jedan zahvat ili veliki uspon do vrha. Loša je procena i odluka penjati u smeri čiji zahtevi prevazilaze vaše znanje i veštinu. Vežbajte na bezbednim mestima, a ako ste već u situaciji da novo i teško radite u teškoj smeri, tada postavite bolje međusidrište, postavljajte ih češće, i postavljajte ih tako da je moguće vratiti se u smer po padu.

Možda najozbiljniji primer loše procene i loše odluke je kada se dozvoli da želja za uspehom potpuno obuzme i prevaziđe sve nivoe rizika, kada izbriše kritičnu granicu opasnosti. Da se razumemo, želja za uspehom, za ostvarenjem cilja je vrlo koristan element u planini. Ona vam pomaže da prevaziđete zabrinutost, trivijalne opasnosti. Ona vam daje veliki motiv, stimuliše i

vadi najviše i najbolje iz vas. Međutim, ako se ne artikuliše, ako potpuno preuzme kontrolu nad događajima može završiti katastrofom. U velikoj želji za uspehom može vam se udaljeni ciljni vrh činiti blizak, polemično i "psihološko" sidrište smatraćete odličnim, umorne i oslabljene planinare u grupi videćete kao jak i bezgranično sposoban tim. Ovo su puste želje, ne racionalan pristup. Ostanite pozitivni, budite samouvereni i optimistični, ali iznad svega budite racionalni i trezveni. Nikada ne dozvolite da strast i beskonačni entuzijazam ugroze racionalnu procenu vremena, uslova planinarenja, težine, stanja smeri, sposobnosti planinara i drugih činilaca kojima se vrši procena.

Dobra procena u planinarstvu znači i uočavanje i prihvatanje "loših dana". To se odnosi kako na vas, tako i na ceo tim. Svaki iskusniji planinar setiće se dana kada jednostavno nemaju onaj osećaj, kada se ne osećaju dobro. To su oni dani kada se ustane na levu nogu, kada ništa ne ide od ruke ili noge, kada ste bezvoljni, nervozni, kada je sve teško, kada je i najlakši uspon problematičan, kada vas je strah. Oslušnite svoje telo, poslušajte ga, poštujujte ga. Uvek uzmite u obzir umor, prehladu, razne bolesti, povredu, žuljeve, lošu kondiciju. Budite iskreni prema sebi i prepoznaćete povremene loše dane. Tada uskladite svoje ciljeve prema takvom stanju.

2.1.4. Osvrti

Razni autori na raznim mestima identifikuju drugačiju podelu i tumačenje subjektivnih faktora - subjektivnih opasnosti. Smatramo da je na ovaj način obuhvaćeno i to drugo. Bitno je razumeti čoveka, njegovu psihologiju i psihologiju u planini. Bitno je ne prihvatiti dogmatske stavove, razumeti ljudske slabosti i ograničenja i prihvatiti ih. Planinari, alpinisti, penjači, speleolozi, spasioci, čak i vrhunski, nisu super ljudi, nemaju skrivenih moći i šestih čula. Oni samo razumeju da je na jednoj strani čovek, takav kakav je, a na drugoj planina, takva kakva je, i bez želje da stvari menjaju ili kale, oni samo nalaze odgovarajući modus za boravak i aktivnost ljudi u gorama.

2.2. Nesreće u planini

Polazeći sa stanovišta da se pametan čovek uči na greškama drugih, prosečan na sopstvenim greškama, a glup nikada, na prvom mestu u ovom poglavlju stavljamo preventivu, odnosno "pamet" koja se stiče iz grešaka drugih.

Jedan način za izbegavanje nesreća je proučavanje ranijih nesreća, incidenata, događaja, njihovih verovatnoća, učestanosti dešavanja, tipičnih karakteristike lokaliteta na kojima se dešavaju, delovanje i greške pogođenih planinara i grupa, analitički predstavljene uzroke i posledice i druge attribute nesreća - pojedinačno i zbirno. Iz ovakvih podataka može se puno naučiti, može se videti kako su i zašto stradali oni koji misle da se nesreće događaju samo drugima. Sa druge strane, ako konstatujete da niko nije stradao od groma u poslednjih 50 godina, to nikako ne znači da se to neće dogoditi i vama. Važi i obrnuto: ako uočite da lavina na Đeravici - Prokletije puca svakog 31. Marta, to ne znači da će poneti i vas ako se 31. marta obrete na Đeravici.

Na žalost, koda nas postoji vrlo malo publikacija koje se bave ovim predmetom. Popis svih incidenata u planini postojao je za raniju Jugoslaviju (SFRJ) i to samo za Sloveniju i Hrvatsku u dugom vremenskom periodu. U Srbiji postoji zbirka izveštaja o nesrećama u planini u 10-godišnjem periodu 60-tih godina. U svim slučajevima podaci su nekompletni, uključuju samo

nesreće, retko i incidente bez posledica, postoje pojedinačni izveštaji ali ne i kategorizacija ili relevantna statistika. I tako dalje, i tako dalje. To, naravno, govori i o stepenu naše planinarske kulture, svesti, ali i interesa za planinarstvo uopšte. U nedostatku pravih informacija sa naših prostora, upućujemo vas na ovakve i slične zbirke i izveštaje sa drugih lokaliteta - Severna Amerika, Alpske zmlje, Nemačka, Španija, Himalaji, Australija. Oni su pristupačni kroz razne planinarske godišnjake, radove posvećene nesrećama u planini i drugo. Dobar izvor informacija je i Internet, gde se na mnogim mestima mogu naći kako izvorni podaci, tako i zbirni izveštaji, analize i statistike.

Ako napravimo kratak osvrt na situaciju severnoj Americi, odnosno na podatke vezane samo za alpinizam, koje je prikupio i obradio *The American Alpine Club*, dolazi se do cifre od 1100 mrtvih penjača od 1970-te godine. Uprkos velikom tehnološkom napretku u proizvodnji opreme za penjanje, kao i značajnom poboljšanju penjačke tehnike, veliki broj penjača gine i povređuje se iz godine u godinu. Svaki od incidenata je na svoj način različit od svakog drugog, ali se lako dolazi do određenih zajedničkih činilaca za kategorizaciju. Zanimljivo je i poučno da statistika govori da je ubedljivo najveći broj nesreća (85%) nastao kao posledica ljudske greške. Pri tome su one vrlo različite. Uzmimo kao još jednu zanimljivost da moderna oprema vrlo retko otkazuje sama od sebe (tek 5% slučajeva). Uzrok otkaza opreme je skoro uvek nepravilno korišćenje, bilo da je to nepoznavanje tehnike korišćenja, bilo da je improvizacija, bilo da je nepravilno postavljenje sidrišne opreme. Još nešto, penjači često uzrokuju nesreće tako što prevazilaze svoje penjačke mogućnosti oslanjajući se na mišiće ili loše savladanu penjačku tehniku.

Kao što smo prethodno rekli, statistike i kategorizacije treba posmatrati uslovno i kritički. Treba ih postaviti u kontekst planinarstva u zemlji iz koje dolaze. Treba sagledati limite i ispravna tumačenja, i nikada ih ne treba stavljati u apsolutne kategorije. Sa druge strane, podjednako teška, ako ne i teža greška je potcenjivački i ignorantski stav. Na primer, za naš mentalitet tipičan stav: "ma amerikanci su glupi." ili "šta zna Švaba" ili "lako je njima kad imaju sve to, teško je nama poštenima" i drugi "pametni" i "patriotski" stavovi. Tipična ograničenja za podatke o alpinističkim nesrećama su to da uključuju samo nesreće kod penjanja (ne i opšte planinarstvo i druge discipline), zatim to da je kategorizacija vrlo relativna, jer se penjačke tehnike i oprema stalno menjaju, i konačno, to da je određenje neposrednog uzroka pada u odnosu na dodatne činioce vrlo neprecizno. Uprkos relativnosti, statistike ukazuju na određene tipične šablone i ponavljajuće činioce. Pogledajmo:

Najčešći neposredni uzroci nesreća kod penjanja su: (1) pad ili okliznuće na steni. (2) okliznuće na snegu ili ledu. (3) pad kamena ili nekog drugog predmeta. Najčešći dodatni činioci nesreće su: (1) penjanje bez naveza. (2) pokušaj penjanja koji prevazilazi mogućnosti. (3) neodgovarajuća opremljenost za uslove penjanja.

Zanimljivo je i tipično da učesnici incidenta ili nesreće uvek tvrde kako se dogodila jedna nepredviđena stvar, kao grom iz vedra neba. U stvari, kada se cela stvar analizira u retrospektivi, vidi se da se u najvećem broju incidenata išlo iz greške u grešku, te da je nesreća za posmatrača sa strane bila predvidiva, da je bila pitanje kada će se desiti, a ne da li će se desiti. Uvek je, dakle, više uzroka, više grešaka, jedna za drugom. Ona poslednja - fatalna se navodi kao "grom iz vedra neba", iako je u stvari, tek kap u punoj čaši. Stvari se mogu posmatrati i na banalniji način: "znate, kada uđete u pogrešan voz, ne možete se čuditi što je svaka stanica pogrešna". Jedan primer je penjač koji krene na glečar bez cepina, jer ga je zaboravio pri pakovanju, u žurbi. Ipak pođe na penjanje i desi se da je sneg mekan, te ceo dan penje bez problema. U povratku, u

sumrak, sneg otvrdne, on se oklizne, padne, povredi se i tvrdi da se odjednom okliznuo - grom iz vedra neba - ne bi se reklo !?!

2.2.1. Nekoliko ozbiljnih poruka

- Heroji, nesreće se dešavaju svima.
- Neka nam svima iskustvo bude najbolji učitelj.
- Znajte da su banalne stvari i banalna okruženja čest uzrok nesreća.
- Nemojte mnogo verovati u Gospodnji bonus - život nas uči da to i nije baš tako.
- Ako ne mislite o sebi - mislite o drugima.
- Ako pred sobom prepoznate manijaka - klonite ga se i recite drugima da ga se klone.
- 100 puta meri jednom seci.
- Planina nema pojma da je upravo ubila najvećeg majstora
- Ne zaboravite da sa sobom ponesete Pozitivan Mentalni Stav. Budite optimistični, nadajte se, razmišljajte, reagujte.
- Najveći broj smrzanja zabeležen je na Floridi i u tropima. Mislite o tome.

3. Rukovođenje

Sigurnost, uspešnost i zadovoljstvo boravka u planinama u mnogome zavisi od rukovođenja - vođstva i organizacije. Ovi formalni koncepti mogu pomalo žuljati naše uši i osećaj slobode u gorama. Zar opet organizacija, opet šefovi, opet naredbe? Odgovor je i da i ne. U stvari, vođstvo i organizacija je dodatni činilac odgovornosti i planiranja, i oni izvesno postoje u svim aktivnostima u gorama. Drugo je pitanje kako se ovi činioци ispoljavaju. Ako posmatrate jedan penjački navez koji već godinama zajedno penje vi, ni u jednom trenutku, nećete primetiti elemente vođstva i orgnaizacije kod samo jednog od penjača. Oni ipak postoje, ali su implicitni - sadržani u svim postupcima tih penjača. Oni nesvesno i po navici znaju ko će doneti koju odluku i ko će planirati i organizovati njihovo penjanje. Oni se dogovaraju kao drugari - ravnoravno. Priča je sasvim drugačija kada u planinu ide grupica koje se međusobno ne poznaje, ili koja ima početnike. Isto važi za boravak veće grupe planinara na terenu ili za neko istraživanje podzemlja. Organizacija i rukovođenje je posebno izraženo kod akcija spasavanja. Tu su svi učesnici deo sistema. Svaki ima tačno određenu ulogu i zadatke koje mora izvršiti. Neko raspoređuje zadatke na spasioce i terminira ih.

Vođstvo započinje sa svakim pojedincem. Lično vođstvo odnosi se svest svakoga od nas o zajedništvu, o grupi i njenim ciljevima i napredovanju. Dakle, svaki od članova jedne grupe mora biti svestan toga da je član te grupe, da zavisi od nje i da ima odgovornost prema njoj, te postupati uvek u interesu te grupe, bez obzira da li je njen formalni vođa ili ne. Svako mora prihvatiti odgovornost za sopstveno znanje i veštinu, te donostiti sopstvene procene i odluke na osnovu potrebe grupe i njenih ciljeva. Budite spremni da svoj stav izložite kada osećate da rizik prevazilazi mogućnosti grupe ili vaše mogućnosti. Nikada se nemojte potcenjivati i osećati glupim i slabim, jer su drugi u grupi iskusniji, znaju više ili će vas proglaciti slabićem. Preuzimanjem ličnog vođstva vi ćete doprineti vođstvu vaše grupe i donošenju odluka u granicama uspostavljene organizacije.

Kompleksnost vođstva se bitno uvećava sa povećanjem grupe i produženjem boravka na terenu. Kada dva drugara-penjača idu na vikend penjanje, moguće je da jedan od njih uzme na sebe da sve organizuje i vodi: planira hranu, putovanje, prilaz smeri, smeri za penjanje, smeštaj, potrebnu opremu, i drugo. Kada u gore ide nekoliko drugara (3-4), tada se organizacija i vođstvo može vršiti dogovorom ili konsenzusom. Kako se grupa uvećava, ciljevi proširuju, boravak produžava, pitanje organizacije i vođstva postaje sve kritičnije za uspeh pohoda ali i sve ozbiljniji posao. U tim uslovima se odredi jedan formalni vođa grupe. On postaje odgovoran za grupu i njen uspeh. Njegov zadatak je da koordinira sve aktivnosti te grupe.

Vođe grupe ne može sve sam uraditi, niti je to poželjno. Vođa je taj koji određuje poslove i zadatke i poverava ih određenim članovima te grupe. Njegov cilj je da ima potpuni uvid u delovanje grupe, te da se postara da će se izvršiti sve što treba i u potrebnom vremenu. Na taj način se podstiče zajedništvo, entuzijizam i moral cele grupe, jer kako se napreduje u ostvarenju ciljeva, sve više članova grupe se uključuje u izvršenje sve brojnijih i komplikovanih zadataka, i time tu grupu shvataju kao svoju, žive za nju, brinu o njoj. Ako je grupa vrlo velika, ili ako se sastoji od nepoznatih članova, vođa će odrediti svog pomoćnika, koji je u stanju da preuzme sve njegove dužnosti ako i kada to postane neophodno.

Vođa grupe je istovremeno i njen instruktor - učitelj. Početnicima je uvek potrebna obuka, šansa za učenje tehnike i veština. Onima koji su već iskusni uvek dobrodođe znanje i veština organizacije i rukovođenja. Najbolje vođe demonstriraju strpljenje, blagost, razumevanje i velikodušnost, potrebne za ulivanje poverenja i za saopštavanje iskustva svim članovima grupe u svim fazama rada u gorama.

Vođa grupe se mora posebno pripremiti, analizirati i predvideti sve neprijatnosti ili potencijalne prepreke koje ugrožavaju ostvarenje ciljeva. Pri tome se mora znati da su najčešći i najmučniji problemi vođstva upravo oni sitni i najmanje dramatični: razdražujuće male nezgode i neuspesi koji se pojavljuju najnezgodnijim momentima - kašnjenje, žuljevi novih cipela, bolest, prebrz zamor. Na žalost, ne postoji unapred pripremljen odgovor za ovakve situacije. Od vođe se traži da proceni situaciju i donese odluku o daljem postupku. Odluka mora biti lišena ljutnje i nervoze, mora biti pravedna, čvrsta i nedvosmislena. Dobar i efikasan vođa će prepoznati svaku od tih trivijalnih situacija tako da je odmah jasno da li je to trenutno, akutno ili hroničan izvor problema sa potencijalno teškim posledicama.

Pohod i boravak u planinama predstavlja vrlo bogat spektar mogućnosti, problema i rešenja. Boravak u planinama stalno postavlja različite zahteve pred volju planinara. Bez organizacije i vođstva će, čak i vrlo jaka grupa, besciljno lutati ili biti paralisana razdorom i svađom oko određene odluke. Nasuprot tome, sa dobrim vođstvom i organizacijom će, čak i relativno slaba grupa, ostvariti postavljane ciljeve.

3.1. "Jačina" grupe

Odgovor na pitanje da li je određena grupa dorasla zahtevima nekog uspona ili ostvarenju svog cilja leži u proceni njene jačine - ukupne sposobnosti te grupe, ne svakog pojedinca. Sa svoje strane, jačina grupe zavisi od sposobnosti svakog od njenih članova, veličine grupe, brzine njenog napredovanja, postavljenog cilja, vođstva, organizacije i drugih bitnih faktora. Dobro vođstvo je ključno za moral jedne grupe, odnosno za isticanje i korišćenje svih dobrih osobina grupe i "skrivanje" svih njenih nedostataka. Slično selekciji i taktici drugih timskih sportova,

bitno je iskoristiti sopstvene vrline i postići cilj, bez obzira što se grupa ne sastoji od najboljih penjača, planinara, pećinara, spasioca.

3.1.1. Sposobnost pojedinaca

Najjače grupe sastoje se od nekolicine najboljih pojedinaca, onih koji su sposobni,iskusni, vešti i opremljeni za svaki izazov. Oni imaju potreban mentalni sklop, psihičku i fizičku kondiciju, i sve druge osobine koje im omogućavaju da pri ruci uvek imaju džokera za svaku situaciju i detalj u steni, u podzemlju, i uopšte, u planini.

Ono što karakteriše slabu grupu nije tako jednostavno za definisanje, U nekim slučajevima grupa je dovoljno jaka čak i kada ima tek 2 dobra člana prema nekolicini slabijih ili početnika. U drugim situacijama je grupa od 10 odličnih i jednog slabog u celini slaba. Grupa koja nema niti jednog iskusnog i sopsobnog člana je uvek slaba grupa.

Vođa grupe mora poznavati svakog od članova. Mora biti upućen u njegove mogućnosti kako bi mu dodelio odgovarajući zadatak (onaj koji je za njega ostvariv). Vođa je potreban bar jedan strpljiv i pouzdan član koji će ići poslednji i hrabriti i pomagati sporijima. Ako je grupa veći potrebno je imati par brzih i upornih izviđača koji će brzo pronaći i ispitati put. Ako je vođa grupe na jednom njenom kraju, tada mora postojati pomoćnik za drugi kraj grupe (glava i začelje grupe).

Prilikom obrazovanja naveza ili podgrupa vođa koristi sopstveno poznavanje sposobnosti članova svoje grupe. Ako su grupe manje tada se navezi prave po zajedničkom dogovoru, tako da svaki navez bude dovoljno dobar i autonoman. Ako su grupe veće, ili ako se članovi ne poznaju, tada će vođa oformiti naveze (ili manje ekipe), na osnovu poznavanja iskustva, sposobnosti, brzine i ličnosti svakog od članova. Cilj je imati autonomne podgrupe, koje sa sigurnošću savladavaju prepreke, ali tako da se vodeći navez (podgrupa) može menjati, i tako da manje iskusni i sposobni imaju priliku da vide i da uče.

3.1.2. Brojnost grupe

Minimalan broj članova planinarske grupe je onoliki koliko je potrebno da se svaka incidentna situacija može adekvatno rešiti. Tradicionalno, uzima se da je grupa od tri člana minimalna. U toj situaciji je u slučaju povređivanja jednog obezbeđeno da jedan ostane sa povređenim dok treći odlazi po pomoć.

Varijacije tročlane ekipe su brojne, i zavise od situacije i vrste aktivnosti u planini. Ako je teren tehnički ili vrlo težak, odnosno ako je vreme loše, po pomoć se šalju dva člana, tako da morate imati bar 4 člana ekipe. Kada vas je već četvoro, povređeni se može i transportovati od strane preostala 3 člana. Sa druge strane, za penjanje u navezi su optimalni penjački parovi, tako da će česta odluka biti da ide samo jedan penjački navez, ako je smer na relativno pristupačnom i bliskom terenu, odnosno dva penjačka naveza ako se penju udaljene divlje smeri.

Penjanje po glečerima zahteva grupu od 4-6 ljudi, podeljenih u dva naveza kako bi efikasno izvukli nekoga iz glečerske pukotine. Aktivnost u udaljenim i divljim planinama mora biti planirana tako da postoje rešenja za samospasavanje. U tim situacijama to je već blisko

ekspediciji sa nešto većim brojem ljudi. Ako u ovakve predele ide mala grupa, oni moraju biti potpuno svesni rizika i prihvatati ga.

Sasvim je pogrešno verovati da je veća grupa uvek i sigurnija grupa. Naprotiv. Brojna grupa je uvek sporija, organizaciono zahtevnija, više opterećena opremom, sa većim rizikom od pokretanja lavine, sa više odvaljenog kamenja i po svim zakonima verovatnoće više je izložena riziku. Grupa od 10-12 ljudi uzima se kao maksimalan broj ljudi koji može boraviti u planini a da pritom bitno ne ugrozi planinski eko sistem. Za neke uslove i ovo je preveliki broj ljudi.

3.1.3. Pozadinska podrška

Jedna planinarska grupa dobija na snazi ako zna da postoji još neka grupa u blizini ili još neki ljudi koji im mogu pružiti pomoć u slučaju potrebe. Kako bi se od te druge grupe ili ljudi imala korist, oni moraju biti spremni i sposobni da vam priteknu u pomoć, odnosno spremni da pokrenu spasioce automatski, po isteku unapred dogovorenog vremena. Tada, ako vaša grupa ne stigne do određenog vremena na mesto javljanja, vi znate da je spasilački tim na putu do vas, trebali ga vi ili ne.

Naravno, da bi ste obezbedili ovu vrstu podrške morate imati neku vrstu dogovora sa tim drugim ljudima u svom okruženju. Kao apsolutno minimalnu meru predostrožnosti ostavite plan svojih aktivnosti i postupak po isteku određenog vremena kod nekog pouzdanog čoveka. To može biti domaćin planinarskog doma, lokalno planinarsko društvo ili klub, i naravno, vaš klub. U zavisnosti od toga kome ostavljate poruku razlikuje se i vreme u kome možete očekivati pomoć, kao i vreme vašeg javljanja. Znači da će poruka biti poslata na pravo mesto čim istekne vreme dogovorenog javljanja. U poruci je potrebno da postoje informacije o tome šta ste naumili da radite - samo grube naznake, tako da spasioci znaju gde ste i čime se bavite. Ne morate mnogo detaljirati i time se ograničavati u radu. Ako se nalazite na mestu koje niste naznačili i ako radite ono što niste opisali, vi morate biti svesni da komplikujete svaku spasilačku aktivnost. Kada definišete vreme povratka odnosno javljanja budite širokogrudni i dodajte nekoliko sati ili neku alternativu za slučaj kašnjenja zbog pogrešnog puta ili neke druge lako rešive greške. To radite zato što ne želite susret sa spasilačkom ekipom kada ste svi zdravi i veseli. Ako ste ostavili poruku, tada nemojte zaboraviti da se javite po dolasku.

Koristite mogućnosti tehnologije u smislu radio veza i mobilne telefonije... Ipak, budite oprezni, ako imate radio stanice uverite se koji su vam kanali pristupačni. Ako imate mobilni telefon unapred se uverite da je moguće koristiti ga na određenom lokalitetu.

3.1.4. Celovitost grupe

Jedna od kritičnih odgovornosti vođe grupe je ta da ona ostane zajedno - celovita. Samo tako se dobija koncentrisana snaga i održava komunikacija i kontrola na događajima. Vrlo je lako razdvojiti se, iz bilo kog razloga. Tako dobijate više slabih grupa bez vođstva. Neke velike grupe se mogu planski i organizovano razdvojiti tako da su novonastale grupe samodovoljne, organizovane i vođene prema cilju.

Kada imate manju grupu sa ljudima sličnih sposobnosti, tada je relativno jednostavno osigurati njenu celovitost. Ako jedan posustane, drugi to uoče i smanje ritam. U većim grupama vođa i njegov pomoćnik moraju stalno raditi na jedinstvu grupe. Spremniji žure, sporiji kasne. To je

razlog nervoze i jednih i drugih, ali se ne sme dozvoliti cepanje. Ovakve situacije su posebno karakteristične kod održavanja kurseva ili nekih masovnih odlazaka u planinu. Glomazna organizacija često zataju kada je potrebno sprečiti najbrže da jurišaju uzbrdo, odnosno kada je potrebno sprečiti da se tečajci nekontrolisano razmire u podzemlju.

Održavanje celovitosti grupe je možda najkritičnije prilikom spuštanja. Umor, hladnoća i opuštanje po završenom usponu često iniciraju jurcanje nizbrdo. Po prirodi stvari vođa ide poslednji i sa te pozicije teško kontroliše one ispod sebe. Zato je ključno da on izabere onog koji se spušta prvi i da tačno naznači mesta sastanka i ponovnog okupljanja. Ako je to spuštanje po snežnim padinama (klizanje) tada je problem posebno izražen. Neverovatno je kojom se brzinom ljudi razlete svaki drugačijom brzinom po padini. Potrebno je da svi tačno znaju mesto ponovnog okupljanja.

Vođa je taj koji uspostavlja tempo i ritam penjanja i spuštanja. Ritam mora biti dovoljno brz da obezbedi ostvarenje cilja, ali i dovoljno spor da obezbedi jedinstvo grupe, odnosno da ne premori nikoga do zaostajanja ili odustajanja. Ako je to neostvarivo, to znači da je grupa pogrešno sastavljena u startu. Odustanite. Kada se uspostavi potreban ritam tada više nema opasnosti od razilaženja grupe i svađe.

3.1.5. Upravljanje vremenom

Brzina nepredovanja se, pogotovo za alpsko penjanje, često se poistovećuje sa sigurnošću penjanja. Ovo može biti istina za slučajeve prelaska preko terena gde pada kamenje, ili kada je potrebno stići do logora za dana, ili kada se određena padina mora preći pre sunca. Brzina, međutim, ima i ozbiljan rizik. Brzo, žestoko penjanje da bi se cilj ostvario pre, recimo, lošeg vremena, može rezultovati u vašoj teškoj poziciji u sred neke eksponirane stene, bez mogućnosti sigurnog povlačenja, sa lošim vremenom nad vama. Da ste umesto brzo, krenuli oprezno, sa merom, našli bi ste se u poziciji u kojoj imate alternative, kako za zaklon, tako i za povlačenje. Bezrazložna brzina penjanja - brzina zarad brzine, predstavlja veliku potencijalnu opasnost, pogotovo ako se na njoj insistira na uštrb sigurnosti, osiguranja i tehnike penjanja. U stvari, kada se govori o brzini penjanja, ne govori se o tome za koliko vremena prelazite koliko metara, već o tome koliko mudro koristite vreme na raspolaganju.

Vremenska dimenzija plana mora se razraditi kao i drugi delovi plana (smer, štandovi, sidrišta, oprema.). To mora biti urađeno unapred, bar grubo. Ako kreirate mentalnu sliku uspona i "u glavi" prolazite sekcije i detalje puta i sabirate vremena potrebna za prelazak svakog od njih, dobićete približno vreme potrebno za penjanje. Dodajte još neko vreme (10-20%) za svaki slučaj. Dodajte vreme potrebno za spuštanje, takođe obogaćeno sa rezervom (10-20%). Odredite kada hoćete da se vratite i onda prostim oduzimanjem ustanovite kada je potrebno krenuti. Kod ovakvog planiranja vremena vi imate grubu predstavu o tome kada bi gde trebali da budete. Dobra je praksa da se odredi vreme povratka ukoliko se do tada ne stigne do vrha. Kada to znate, lako je argumentovati povratak protiv onih koji bi da guraju dalje po svaku cenu. Ne brinite mnogo, procena vremena, kao i sve druge procene, dolazi sa kliometražom.

3.2. Postati vođa

Postati vođa je dugoročan projekat tipa uradi sam. Potrebna vam je želja i inicijativa. Najbolji način da postanete dobar vođa je da vodite i da posmatrate kako drugi vode. Dobro je i kada

organizujete i vodite kraće i neformalne izlete sa drugarima van, ili iz kluba. Polako ćete napredovati do većeg broja ljudi, dužeg boravka u planini i ambicioznijih projekata i planova. Idite u planine sa iskusnima. Učite od njih. Pogledajte kako oni planiraju, kako organizuju, kako vode. Tražite da budete pomoćnik nekom iskusnijem vođi i učite, radite.

Samokritika i samoispitivanje daju veliki doprinos u izgradnji potrebnog profila vođe. Efikasne vođe utroše određeno vreme u ocenjivanju akcija koje su vodili. Pitaju se: Da li je sve urađeno kako valja? Šta je išlo kako treba? Šta je išlo naopako? Zašto? Kako se moglo popraviti? Šta bi bilo da smo uradili ovako ili onako?

Vođstvo planinarskih grupa i aktivnosti donosi pre svega odgovornost, a tek posle zadovoljstvo ako je cilj ispunjen. Iako je takav zadatak neobičan, vežbanje kompetentnog vođstva i organizacije može doprineti iznenađujuće jednostavnim rešenjima i primeni u realnim okolnostima. Pripremite se, analizirajte i planirajte, organizujte, koristite zdrav razum, prihvatite odgovornost i oslonite se na dobru procenu kada se suočavate sa brzo promenljivim situacijama. Videćete da će se vaš urođeni osećaj za dobro i loše, te vaš instinkt, pobrinuti za doborobit vas i vaše grupe. Uostalom statistika je na vašoj strani, a ona kaže da je procentualno među planinarima najmanje bolesno ambicioznih ljudi i takmičara.